

FRYSLÂN DUURZAAM

**De kim voorbij:
een nieuwe koers voor een duurzame toekomst van Fryslân**

GS van Fryslân
10 maart 2009

Inhoudsopgave

Inleiding

1 De kim voorbij: een nieuwe koers voor een duurzame toekomst van Fryslân

2 Duurzame ontwikkeling en duurzame innovaties

2.1 De Friese invulling van duurzame ontwikkeling: minsken, wurk, omjouwing

2.2 Fryslân als natuurlijke schakel tussen Lissabon (innovatie) en Göteborg (duurzaamheid)

2.3 Duurzame innovaties

3 Hoe pakken we het in Fryslân aan?

3.1 De Fries eigen wijze

3.2 De provinciale ambitie

3.3 De principes voor een duurzaam Fryslân

3.4 Demonstreren en toepassen van duurzame innovaties

3.5 De programmatische aanpak

3.6 Uitvoering van de visie

Bijlage: Duurzaamheid in een aantal prioritaire programma's

Inleiding

In het Koersdocument van 2007 hebben wij een integrale visie op duurzame ontwikkeling in het vooruitzicht gesteld. In het Koersdocument hebben wij aangegeven om niet bij de waan van de dag te leven, maar gestructureerd richting te geven aan het gedroomde Fryslân van de toekomst.

Deze visie ligt nu voor: Fryslân duurzaam. De visie is een nadere uitwerking van het Koersdocument, is overkoepelend voor bestaande en toekomstige provinciale beleidsnota's en is uitgangspunt bij alle huidige en toekomstige provinciale programma's en projecten. De visie is de verankering van de duurzame manier van werken van de provinciale organisatie (bestuur en medewerkers) en markeert een belangrijk moment in de tijd. De visie is daarmee vooral agendavormend. De concrete uitwerking komt terug in andere producten en programma's.

Wij vragen u, Provinciale Staten, aan de hand van de voorliggende agenderende visie op hoofdlijnen een politiek debat over duurzaamheid te voeren. Daarnaast vragen wij u in te stemmen met de voorgestelde visie op de duurzame ontwikkeling van Fryslân.

Gedeputeerde Staten van Fryslân
10 maart 2009

1 De kim voorbij: een nieuwe koers voor een duurzame toekomst van Fryslân

Fryslân en de Friezen anno 2009

Fryslân kent een innovatief midden- en kleinbedrijf, een eigen taal en cultuur, een grote sociale cohesie, sterke steden temidden van een vitaal platteland en een goed ontwikkelde landbouw. Het samenspel en de afwisseling tussen karakteristieke en cultuurhistorisch waardevolle dorpen en steden en aantrekkelijke waterrijke landschappen zijn kenmerkend. De natuurlijke en landschappelijke waarden zijn van nationale en internationale betekenis, de Waddenzee met de eilanden voorop. Deze waarden vormen een belangrijk visitekaartje. Het zijn kwaliteiten waar we trots op zijn en die we in de toekomst willen behouden, uitbouwen en benutten.

Friezen zijn wereldburgers: ze hebben de luiken open voor wat er gaande is in de rest van Nederland, Europa en de wereld. Ze zijn zich steeds meer bewust van de verbanden tussen hun leven in Fryslân en het leven op andere plaatsen in de wereld. En tussen het leven nu in het begin van de 21^e eeuw en het leven van volgende generaties. Friezen zijn bezig met de gevolgen van de toenemende vergrijzing, globalisering en klimaatverandering. En Friezen doen zaken op hun eigen wijze. Wij willen ons zelf redden en werken vanuit eigen kracht (in plaats van angst). Kortom, Fryslân is oars as oars.

Onze ambitie

Met de Friezen zijn wij ons ook bewust van de voetafdruk die onze westerse wereld achterlaat op ontwikkelingslanden, waar armoede, honger, gebrek aan schoon water en ernstige vervuiling aan de orde van de dag zijn. Wij voelen ons solidair met bewoners van andere delen van de wereld en met de generaties die na ons komen. We willen ons in dat verband actief inzetten voor het realiseren van de Millenniumdoelen die regeringsleiders in 2000 opstelden.

Vanuit dit solidariteitsgevoel, maar ook vanuit het eigen belang van Fryslân formuleerden we in ons Koersdocument voor onszelf de ambitie om te komen tot een maatschappij die duurzamer, veiliger, innovatiever, inspirerender, respectvoller en bloeiender is. En vanuit dit goed rentmeesterschap een opdracht om hierin als Fryslân een voorbeeld te zijn voor andere delen van de wereld: Fryslân als koploperregio.

In het vervullen van deze ambitie speelt een versnelde duurzame ontwikkeling een sleutelrol. Ook vanuit de zich snel aandienende economische recessie zien we kansen om dit versneld op te pakken. Duurzame ontwikkeling is dan ook als koepelbegrip opgenomen in ons Koersdocument 'Fryslân iepen en eigen!' en het bijbehorende Coalitieakkoord. De unieke kwaliteiten van Fryslân en de eigen Friese wijze vormen in onze ogen de basis voor een versnelling van de duurzame ontwikkeling van onze provincie. Als we onze kwaliteiten en talenten inzetten voor het leveren van een bijdrage aan de oplossing van de mondiale problemen, dan biedt dat ook volop kansen voor Fryslân. Het trekt talent naar Fryslân (en houdt talent vast), verbetert het onderwijs- en ondernemersklimaat en trekt nieuwe bedrijvigheid aan. Tegelijkertijd versterkt het zo de kwaliteiten die Fryslân zo uniek maken.

Dat deze werkwijze in de praktijk werkt, blijkt bijvoorbeeld op het gebied van onder andere wattertechnologie en duurzame energie. Klein begonnen, werken Friese partijen inmiddels via de Friese Wateralliantie over de hele wereld aan duurzame innovaties. Tegelijkertijd bruist het ook in Fryslân van de initiatieven die goed zijn voor de Friese waterkwaliteit. Het Technologisch Topinstituut Wattertechnologie Wetsus heeft volop potentie om zich te nestelen aan de Europese top. Fryslân vaart wel onder de vlag van Energy Valley. Met name duurzame energie is een snel groeiende economische factor.

Wij willen werken aan een Fryslân waarin het tot in lengte van jaren goed wonen, leren, werken en recreëren is. Wij maken met elkaar de toekomst, in plaats van dat de toekomst ons overkomt. Een Fryslân waarin economische, sociaal-culturele én ecologische ontwikkeling hand in hand gaan. Wij willen een Fryslân waarin duurzame ontwikkeling gepaard gaat met het toepas-

sen van duurzame innovaties. Fryslân duurzaam.

De droom van een duurzaam Fryslân

'Friese kinderen kunnen een leven lang leren, studeren, werken, wonen en recreëren in hun eigen provincie. Het beste onderwijs en werk op alle niveaus is voor hen beschikbaar. Ze groeien in Fryslân op tot zelfbewuste mensen die wellicht vertrekken, maar die ook graag weer terugkomen. Omdat men in Fryslân nog naar elkaar omkijkt, in een open maatschappij, open ook voor andere culturen.

De inwoners van Fryslân zijn trots op hun eigen taal en cultuur en zetten zich hiervoor in. In Fryslân wordt vrijwilligerswerk gewaardeerd en ondersteund. Gemeenschapszin en participatie worden als vanzelfsprekend beschouwd én gekoesterd: de sociale samenhang is groot. Niemand staat aan de kant. Fryslân is een provincie waarin sprake is van respect voor ouderen en voor hun levenservaring. Waarin ouderen van hun welverdiende pensioen kunnen genieten en zo lang mogelijk zelfstandig kunnen wonen op de plek die ze zich wensen.

In Fryslân is de bijzondere kwaliteit van de ruimte, de natuur en het water, bewaard gebleven. Fryslân zit niet op slot, ontwikkelingen mogen en moeten. Ontwikkelingen dragen bij aan het instandhouden van kwaliteiten.

We hebben daarbij een duidelijke omslag gemaakt. Fryslân vervult als schoonste provincie van West-Europa een voorbeeldfunctie in de wereld. Aansprekende voorbeelden daarvan zijn de Friese boerenbedrijven die volop (duurzame) energie produceren. Tal van Friese woningen functioneren zonder energierekening. En op de Friese meren bepalen de vogels weer het geluid; boten varen geruisloos. Duizenden jonge mensen werken in Fryslân aan een schone provincie en verdienen daarmee hun boterham. Hun kennis, nieuwe ideeën en daadkracht zetten zij in voor innovatie om nieuwe kansen voor verduurzaming van Fryslân te realiseren.

Daarnaast laten we de wereld zien dat de Afsluitdijk als multifunctioneel gebied onder meer een proeftuin van duurzame innovaties is en dat het Waddenzeegebied steeds opnieuw bewijst een kraamkamer van vernieuwing te zijn. Daarmee worden anderen gestimuleerd om verder te gaan en zo ontstaat er een continu dynamisch innovatief proces.

We hebben een hoge ambitie als het gaat om kwaliteit. Het kwaliteitsdenken vindt een voedingsbodemp in de zelfbewuste grondhouding van de inwoners van Fryslân voor hun provincie. De unieke kwaliteiten van Fryslân werken inspirerend voor het welzijn en de welvaart van de inwoners van Fryslân. Friezen zijn en blijven trots op hun provincie en mensen van over de hele wereld komen graag naar Fryslân, waar het leven zo goed is.

Fryslân is een sterk merk dat het verdient om volop te worden uitgedragen.'

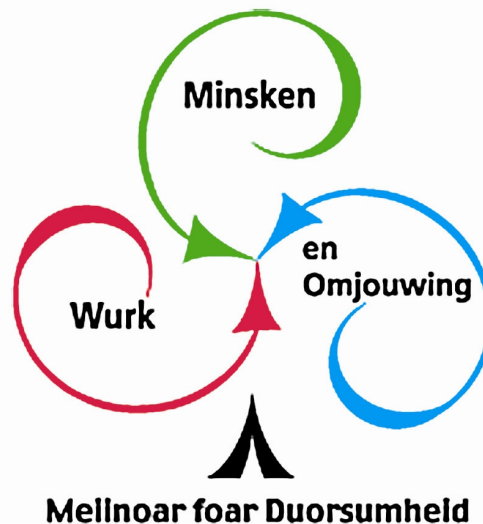
2 Duurzame ontwikkeling en duurzame innovaties

2.1 De Friese invulling van duurzame ontwikkeling: minsken, wurk, omjouwing

Een duurzame samenleving waarin we duurzame processen en producten maken realiseren we alleen via duurzame ontwikkeling. Maar wat verstaan we onder dit begrip? De commissie Brundtland formuleerde duurzame ontwikkeling in het rapport 'Our Common Future' (1987) als volgt:

'Een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder daarbij de behoeften van de toekomstige generaties in gevaar te brengen'.

In het Koersdocument onderscheiden we drie dimensies van duurzaamheid: sociale samenhang ("minsken"), economie ("wurk") en ecologie ("omjouwing"). Belangrijk is dat we uitgaan van een gelijktijdige ontwikkeling van deze dimensies. Minsken, wurk en omjouwing worden in al onze programma's en projecten voortdurend met elkaar verbonden, waarbij het geheel meer is dan de som der delen ($1 + 1 = 3$). Er is geen ruimte meer voor afwenteling in welk opzicht dan ook. Niet van de ene dimensie op de andere. Niet van onze generatie op volgende generaties. En niet van het ene deel van de wereld op het andere.



Figuur 1. Gelijktijdige ontwikkeling van de verschillende dimensies van duurzame ontwikkeling.

2.2 Fryslân als natuurlijke schakel tussen Lissabon (innovatie) en Göteborg (duurzaamheid)

De Europese Raad stelde zich in Lissabon (2000) ten doel om van de Europese Unie in 2010 'de meest dynamische en concurrerende kenniseconomie ter wereld' gemaakt te hebben. Een kenniseconomie die 'in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang'. Hierbij is innovatie een belangrijke rol toegedicht.

De economische en sociale dimensies uit de 'Lissabon-strategie' werden in 2001 in Göteborg aangevuld met een derde dimensie: het milieu. De Europese Raad formuleerde in Göteborg vier prioritaire doelstellingen t.a.v. het milieu:

- het bestrijden van de klimaatveranderingen
- het waarborgen van de duurzaamheid in de vervoerssector
- de beheersing van de risico's voor de volksgezondheid
- een verantwoord beheer van natuurlijke hulpbronnen.

Fryslân is geografisch centraal gelegen tussen Lissabon en Göteborg. Maar belangrijker nog is dat de strategieën van Lissabon en Göteborg in Fryslân inhoudelijk samenkomen: wij zijn zowel begaan met duurzame ontwikkeling en zien in Fryslân een uitstekend klimaat voor innovatieve ontwikkelingen. Met elkaar staan de strategieën van Lissabon en Göteborg voor een integrale duurzame ontwikkeling waarin economische, sociale en ecologische groei hand in hand gaan. Ook in onze optiek spelen duurzame innovaties een belangrijke rol in het realiseren van een duurzame ontwikkeling.

2.3 Duurzame innovaties

Innovaties zorgen voor verandering en vernieuwing. Onder innovatie verstaan we, in navolging van Schumpeter (1953): “vernieuwing van activiteiten al dan niet met behulp van technologie”, oftewel “doing things differently”: oars as oars.

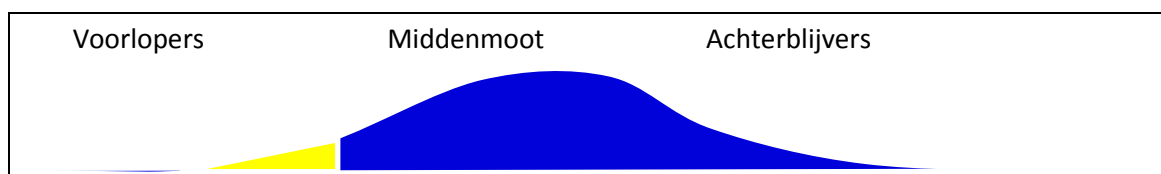
Duurzame innovaties onderscheiden zich van andere innovaties omdat ze draaien om vernieuwende activiteiten, die niet alleen voordelen bieden aan individuele bedrijven en consumenten, maar vooral ook fors bijdragen aan sociale, ecologische en economische ontwikkeling van de maatschappij. Zij hebben maatschappelijk rendement. Duurzame innovaties kunnen dan ook uiteenlopende vormen aannemen. Het kán gaan om technische vindingen, maar bijvoorbeeld ook om sociaal-wetenschappelijke oplossingen of bestuurlijke innovaties, zoals integraal werken of flexibeler regelgeving.

Aan de basis van duurzaam innoveren ligt de wens om kansen te creëren (eerder dan problemen op te lossen), nieuwe uitdagingen aan te gaan, de bereidheid om risico's te nemen, open te staan voor verandering en een groot voorstellingsvermogen te hebben: stel je eens voor ...

Een paar randvoorwaarden voor duurzame innovaties:

- Duurzaam innoveren vereist een nieuwe werkwijze met een nieuw soort zelfbewustzijn. “Be the change”: we maken de toekomst in plaats van dat de toekomst ons overkomt.
- Duurzaam innoveren betekent praktisch een fundamenteel andere manier van werken met nieuwe vormen van ontwerp en productie met positieve gevolgen voor toekomstige generaties. We maken niet langer minder slechte dingen, we maken enkel alleen goede dingen. Alleen dat laatste is duurzaam effectief.
- Duurzaam innoveren vereist open staan voor samenwerking tussen verschillende partijen. Gebruik makend van het wederzijdse hogere belang en rekening houdend met de verschillende onderliggende (eigen)belangen. Werken aan vertrouwen tussen overheid, ondernemers en onderwijs is hierin een must. Een open samenwerking op basis van gelijkwaardigheid helpt partijen te profiteren van de diversiteit aan kennis en ervaringen.
- Duurzaam innoveren vraagt om een open houding voor nieuwe uitdagingen en inzichten van buiten. Over de hele wereld halen en brengen, is het devies. Dit geeft prikkels voor en inspiratie voor duurzame innovaties. Het stimuleren van inter-regionale uitwisseling van ervaringen via open netwerken is hierbij van groot belang.
- Duurzaam innoveren betekent altijd open staan voor ideeën, creaties en ondernemerschap van (nu nog) buitenstaanders. Dit maakt het nodig altijd kritisch te blijven ten opzichte van gevestigde belangen en te blijven peilen in hoeverre de gevestigde belangen open staan voor duurzame innovaties (van anderen). Het is van belang om een klimaat te scheppen waarin altijd ruimte is om het ondenkbare te blijven denken.

- Duurzaam innoveren betekent ruimte voor verrassing. Dit vraagt ruimte voor experiment, voor afwijken en falen van de aanvankelijke verwachtingen: een bereidheid om te investeren in zaken waarvan je vooraf niet weet wat de uitkomst is. Falen is geen enkel probleem, mits er van geleerd wordt¹. Dit heeft ook een duidelijke relatie met vormen van verantwoording van de inzet van (publieke) middelen. Het is van belang om in afspraken over verantwoording binnen een programma met vastgestelde doelen expliciet ruimte te bieden voor andere uitkomsten dan vooraf bedacht kon worden.
- Het proces van pilot-fase via half-scale-productie naar full-scale toepassing op de markt van duurzame producten is onder meer afhankelijk van de bereidheid van de overheid om een consistent en langjarig beleid te voeren. Alleen dat biedt duidelijkheid voor potentiële investeerders en producenten.
- Duurzame innovaties komen alleen tot stand in een klimaat dat open staat voor innovatie waarin voorlopers gestimuleerd worden.



Figuur 2. Zet in op stimulering van de 10% voorlopers

¹ Een kleine anekdote. Thomas Edison had al 1.000 pogingen gewaagd om een lamp te maken toen hij de vraag kreeg: "Mr. Edison, don't you feel you are a failure?", waarop Edison zonder aarzelen antwoordde: "Not at all. Now, I definitely know more than a thousand ways how NOT to make a light bulb." Een paar dagen later was de doorbraak daar en kwam hij met een duurzaam werkende lamp naar buiten.

3 Hoe pakken we het in Fryslân aan?

3.1 De Fries eigen wijze

Friezen geven op typisch Friese wijze invulling aan het beschermen van onze basiskwaliteiten en het ontwikkelen, demonstreren en toepassen van duurzame innovaties. We zijn ons bewust van onze omgeving. We zetten met elkaar de schouders eronder: burgers, bedrijfsleven, kunstenaars, kennisinstellingen en overheden.

Van oudsher willen Friezen zich het liefst zelf kunnen redden. Friezen beginnen dan ook het liefst klein en pragmatisch: eerst 'zorgen dat het werkt', dan pas de 'boer op'. Friezen hebben een voorkeur voor decentrale, vaak kleinschalige toepassingen. Dit Frysk eigene uit zich bijvoorbeeld in het feit dat Friezen hun energievoorziening graag in eigen hand houden. Niet voor niets zijn Friese marktpartijen en instellingen juist rondom kleinschalige toepassingen van zonne-energie een succesvolle alliantie aangegaan (Fryseps). Gecombineerd met de proactieve houding van Friese overheden (organisatie van de Frisian Solar Challenge), heeft dit geleid tot vernieuwende werkgelegenheid.

De kwaliteiten van Fryslân vormen de basis waarop we een duurzame ontwikkeling gestalte geven. Hierbij gaat het om omgevingskwaliteiten, maar nadrukkelijk óók om sociaal-culturele en economische kwaliteiten. Het beschermen van onze basiskwaliteiten is een vanzelfsprekend uitgangspunt. Zij vormen immers de reden dat het hier zo prettig wonen is en dat mensen hier graag komen. Daarnaast vormen ze ook de inspiratiebron en de context voor het ontwikkelen van nieuwe duurzame oplossingen.

Het Frysk eigene leidt tot specifieke duurzame innovaties en toepassingen hiervan, waarmee Fryslân zich onderscheidt en waarvan Fryslân profiteert. De genoemde voorbeelden bewijzen dat economische ontwikkeling prima samen kan gaan met ecologische (schoner water, duurzame energie) en sociale ontwikkeling (zorg). Wij denken niet in tegenstellingen tussen milieu en economie, zij gaan samen. De Friese voorkeur voor zelfredzaamheid en decentrale oplossingen is dan ook een kwaliteit om te koesteren en verder uit te bouwen. Dit sluit ook goed aan bij hedendaagse technische ontwikkelingen.

3.2 De provinciale ambitie

De provinciale ambitie voor duurzame ontwikkeling betekent concreet:

- Dat wij een duurzame manier van werken willen bij alle provinciale programma's en projecten. Duurzaamheid is overkoepelend voor bestaande en toekomstige provinciale beleidsnota's.
- Dat wij inzetten op behoud van de Friese basiskwaliteiten door deze uit te bouwen en te benutten naar de toekomst. Voor een duurzame ontwikkeling hanteren we een aantal principes (§3.3).
- Dat wij ruimte bieden voor duurzame innovaties, door een klimaat te creëren waar duurzame innovaties kunnen worden toegepast en gedemonstreerd (§3.4).

We werken programmatisch aan het verwezenlijken van onze ambitie. Een geïntegreerde beleidsvorming en -uitvoering (programma's en projecten) wordt daarmee speerpunt van onze werkwijze. (§3.5).

3.3 De principes voor een duurzaam Fryslân

Wij willen als provinciale organisatie een proactieve, toonaangevende rol spelen in een duurzame ontwikkeling van heel Fryslân. Bovendien willen we de duurzame ontwikkeling van Fryslân versnellen. Dit vraagt om een radicale omslag in het denken en doen van de provinciale organisatie en vraagt bovenal om een goede provinciale voorbeeldfunctie. Het nieuwe denken en doen krijgt langs verschillende wegen vorm. Dit vraagt focus en integratie.

Duurzame ontwikkeling is vanaf heden onze 'core business'. Dit hebben wij vertaald in een aantal principes. Het gaat er vooral om voortdurend te vernieuwen en uit te dagen. Wij willen en kunnen voldoen aan de randvoorwaarden voor duurzame innovaties, zoals in het vorige hoofdstuk uitgewerkt. De principes liggen ten grondslag aan alle provinciale beleidsvorming en -uitvoering (programma's en projecten). Daar krijgen de volgende principes hun concrete vertaling.

- Anticipeer op verandering. Friese plannen, programma's en projecten moeten zodanig flexibel zijn dat ze zich kunnen aanpassen aan een nu nog onbekende toekomst. Zo kunnen we inspelen op en ruimte bieden aan onvoorspelbare kansen voor toekomstige generaties, met nadruk op de omkeerbaarheid van de ontwikkelingen binnen onze provincie.
- Breng mensen in beweging. Open communicatie en het delen van kennis wordt bevorderd om het proces van duurzame innovaties te stimuleren. Inwoners van Fryslân worden betrokken bij en krijgen zeggenschap over het vormgeven van de toekomst. Daag de jeugd uit. Stimuleer koplopers. Laat duurzame innovaties een onderdeel van de Friese samenleving zijn in al haar facetten.
- Ontwerp gezonde en slimme systemen. Bekijk de hele levenscyclus van ontwerpen, vermijd afval en sluit lokaal kringlopen waar dat kan. Hou hierbij rekening met de interactie van ontwerpen met de natuur en het Friese landschap. Koester de Friese natuur en landschap, maar benut tegelijk haar kansen.
- Blijf innoveren. Probeer zo tot een continue verbetering te komen. Fryslân wil een klimaat scheppen waarin risico's genomen worden om uiteindelijk via innovatie tot een duurzame samenleving te komen. Hanteer hierbij een bepaalde koersvastheid.
- Combineer en integreer. Vergroot het draagvlak voor duurzame innovaties door beleidsterreinen te koppelen. Bijvoorbeeld waterkwaliteitsaanpak met recreatieve meerwaarde en economische baten (bestedingen, grondwaarden, sociale voordelen).

Concreet betekent het toepassen van bovenstaande principes dat we in al onze beleidsvorming en -uitvoering focussen op een duurzame ontwikkeling van Fryslân. We maken een expliciete afweging tussen 'minskens', 'wurk', 'omjouwing'. We kijken daarbij ook naar de belangen van andere delen van de wereld en volgende generaties. We kiezen steeds vóór duurzame ontwikkeling en tégen een ontwikkeling die leidt tot afwenteling in welke zin dan ook.

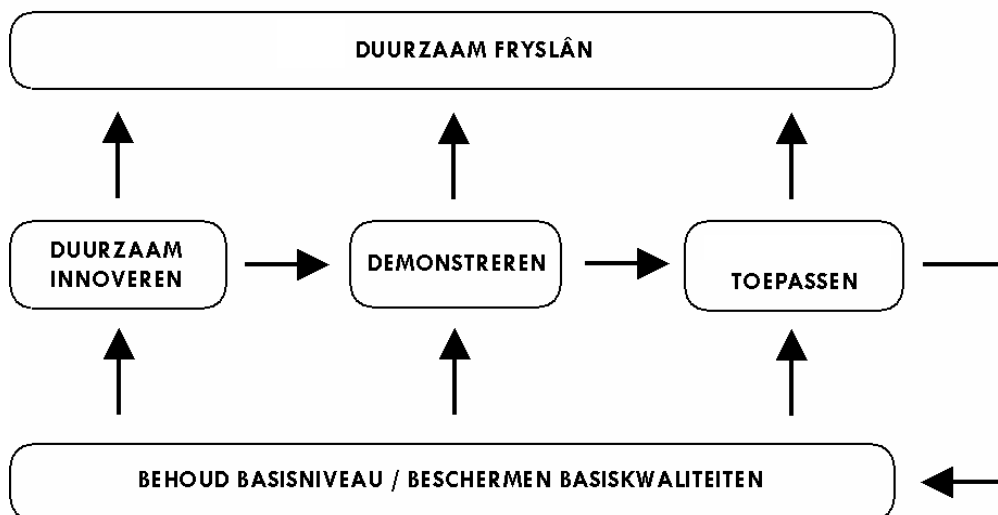
Dit is onder meer zichtbaar in de totstandkoming van ons nieuwe Provinciaal Milieubeleidsplan (PMP). De nieuwe fase waarin het milieubeleid terecht is gekomen in combinatie met de focus op duurzame ontwikkeling vraagt om een PMP dat zich richt op drie doelen:

- Slim en strategisch beheer van de kwaliteit van het Friese leefmilieu (basiskwaliteit als pijler van duurzame ontwikkeling)
- Het streven naar eco-effectiviteit (ontwerpen van slimme en gezonde kringlopen die lokaal op elkaar zijn afgestemd of elkaar aanvullen) door het inbrengen van kennis en behartigen van belangen in integraal beleid en integrale duurzaamheidsprojecten (benutten kansen voor versterken basiskwaliteit).
- Het wegnemen van hindernissen die een duurzame ontwikkeling in de weg staan door de ontwikkeling van bestuurlijke innovaties (juridische, financiële, etc.). Er dient een beweging op gang te komen van het opwerpen van belemmeringen naar het scheppen van kansen.

3.4 Demonstreren en toepassen van duurzame innovaties

Wij willen ons met Fryslân als regio op het gebied van duurzame innovaties (inter)nationaal onderscheiden. De tijd is er rijp voor, wij willen met onze inzet voor een duurzame samenleving het verschil maken. Dit biedt volop kansen voor Friese burgers en bedrijfsleven.

In Fryslân creëren we niet alleen de duurzame innovaties waaraan men in de wereld behoefte heeft. We bieden ook ruimte om deze innovaties uit te testen en te demonstreren. Zo scheppen we een aantrekkelijk klimaat voor onderzoeks- en onderwijsinstellingen en innovatieve ondernemingen. Bovendien laten we zien dat onze innovaties echt werken. We maken van Fryslân zo een proeftuin, een etalage waarin we de duurzame innovaties aanprijzen aan andere delen van de wereld. Daarbij hebben we locaties voor ogen als de Afsluitdijk, de Waddeneilanden (“cradle-to-cradle-islands”), Sportstad Heerenveen en de Friese Meren. Maar ook de ambitie om Fryslân Kulturele Haadstêd te maken in 2018 past naadloos in de gedachte om nieuwe wegen naar de toekomst te openen.



Figuur 3. De samenhang tussen het beschermen van basiskwaliteiten, duurzaam innoveren en het demonstreren en toepassen van duurzame innovaties.

3.5 De programmatische aanpak

Duurzaamheid is een allesomvattend begrip. Ons streven naar een duurzame ontwikkeling van Fryslân raakt dan ook aan nagenoeg alle werkvelden van de provinciale organisatie. Om de duurzame ontwikkeling van Fryslân daadwerkelijk te versnellen, is goede afstemming noodzakelijk. Een geïntegreerde beleidsvorming en -uitvoering (programma's en projecten) wordt daarmee speerpunt van onze werkwijze. Om deze verregaande integratie vorm te geven, draagt de hele provinciale organisatie bij aan de implementatie van bovenstaande Friese principes voor duurzame ontwikkeling. Dit gebeurt via reguliere activiteiten binnen de lijn, maar zeker ook binnen de bestuurlijk gekozen vorm van programmasturing.

De keuze voor een programmatische aanpak biedt mogelijkheden voor een integrale, ontkokerde, daadkrachtige duurzame werkwijze met een duidelijke focus. Wij zien programmamanagement daarbij als hulpmiddel om mensen vanuit verschillende organisaties samen op een doelgerichte manier aan een programma te laten werken. Als overheid zijn wij met name de make-laar/schakelaar: wij faciliteren anderen om in beweging te komen.

Het gaat om de volgende programma's:

- RSP/REP
- Duurzame energie
- Duurzame landbouw
- Fryslân topattractie
- Kulturele Haadstêd 2018
- Impuls voor Friese platteland (pMjp)
- Ruimtelijke kwaliteit
- Talinten fan jonge minsken
- Vermarkting van Fryslân
- Watertechnologie
- Duurzame bedrijfsvoering

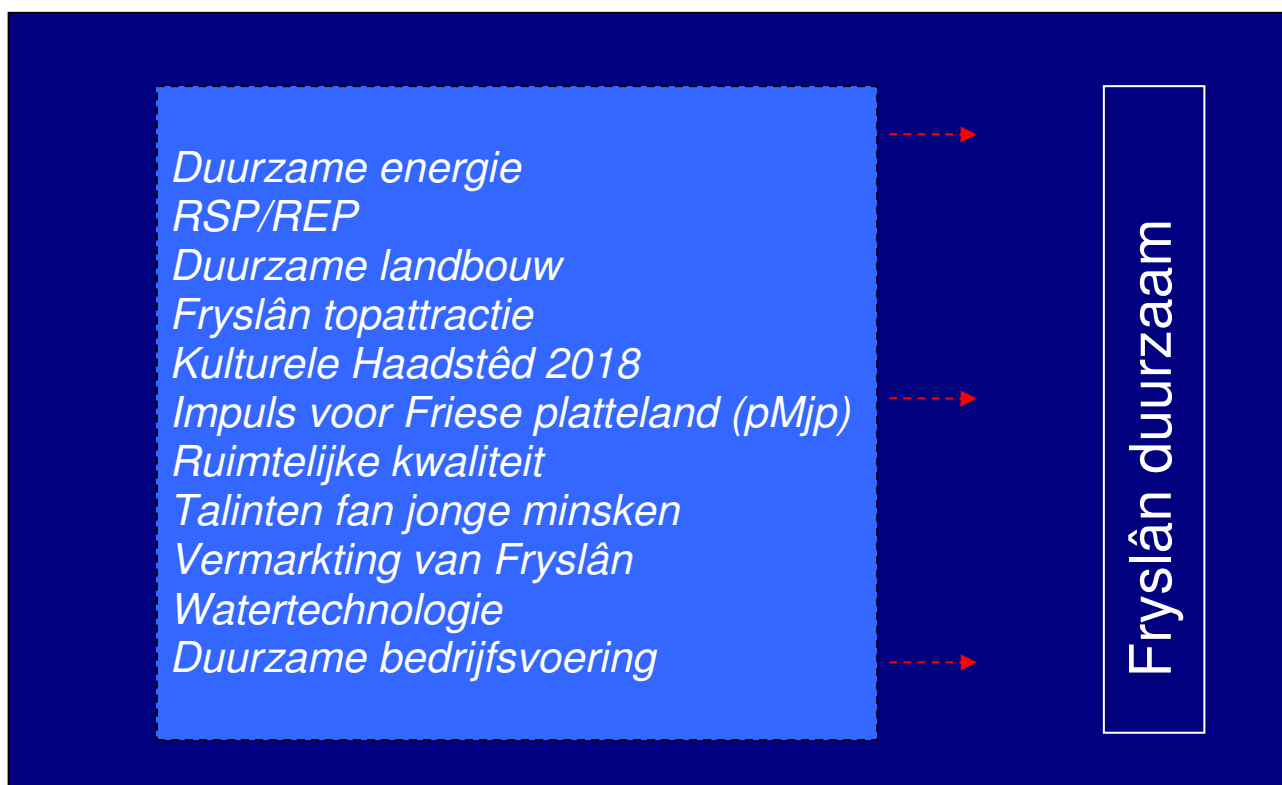
De gekozen programma's zijn bij uitstek toekomstgericht en hebben een horizon van (ver) over

de huidige collegeperiode heen. Toewijding, uithoudingsvermogen, moed en een rechte rug zijn vereist om van de prachtige uitdagingen een succes te maken. Het is ook een kwestie van vallen en opstaan. Programmamanagement betekent de goede dingen goed doen. Programmamanagement geeft ook focus in ons strategisch handelen, bijvoorbeeld in het verwerven van fondsen uit Brussel en/of Den Haag. Dit betekent ook dat we als provinciale organisatie veel meer buitenshuis opereren en de buitenwereld meer naar binnen halen.

De programma's verschillen onderling sterk in soort, bijvoorbeeld omdat zij in een verschillend stadium van de levenscyclus van het programma zijn. Zij hebben echter één ding gemeen: zij dragen bij aan de ambitie om Fryslân het verschil te laten maken op het gebied van duurzame innovaties.

De programma's staan naast verschillende reguliere en wettelijke taken die we als provinciale organisatie uitvoeren. De reguliere lijnactiviteiten zijn essentieel voor het bereiken van de droom van de duurzame Friese samenleving; zij leggen hier het fundament voor. Elk programma faciliteert voor het desbetreffende thema een gelijktijdige ontwikkeling van 'minsken', 'wurk', 'omjouwing', andere delen van de wereld en volgende generaties. Daarbij leggen de programma's bovendien een verbinding tussen het stimuleren van duurzame innovaties, het demonstreren en grootschalig toepassen ervan, en het versterken van de (basis)kwaliteiten van Fryslân. Internationale uitwisseling van ervaringen kunnen hierbij ook inhoudelijke verrijking en verdieping bieden.

De voorliggende duurzaamheidsvisie is agendavormend voor de provinciale werkwijze, zo ook voor onze programmatische aanpak, en beoogt een versnelling te realiseren in het bereiken van een duurzame Friese samenleving. De visie is leidend voor de (verdere) uitwerking en uitvoering van de programma's. Onze visie stelt randvoorwaarden aan de verdere uitwerking en uitvoering van de programma's. Het scherpt daarmee de in gang gezette programma's.



Figuur 4. Alle programma's dragen bij aan ambitie Fryslân duurzaam

Elk programma kent wel z'n eigen dynamiek en besluitvormingstraject. Besluitvorming over de inhoud en financiering van de afzonderlijke programma's valt daarom buiten het bereik van deze nota. Wel geven we in de bijlage in hoofdlijnen aan hoe duurzaamheid in de verschillende programma's haar vertaling zal krijgen.

3.6 Uitvoering van de visie

De duurzaamheidsvisie is uitgangspunt bij alle huidige en toekomstige provinciale programma's en projecten. Als provinciale organisatie dragen we op verschillende manieren bij aan een duurzame ontwikkeling van Fryslân. Via regelgeving, vergunningverlening en handhaving beschermen we onze basiskwaliteiten. Via beleid, subsidieverlening en projecten zijn we aanjager en stimulator van duurzame ontwikkelingen op uiteenlopende terreinen.

Actieplan duurzaam denkende en werkende provinciale organisatie

Alhoewel we als provinciale organisatie in absolute zin maar een bescheiden rol spelen in het realiseren van een duurzaam Fryslân, kunnen we wel een katalyserende functie vervullen. Zo kunnen we ontwikkelingen in gang helpen zetten die in eerste instantie niet in de maatschappij van de grond komen of ondersteuning nodig hebben. In de programma's stellen we ons daarom proactief op als aanjager en stimulator. Op verschillende vlakken heeft deze opstelling al succes gehad. Bijvoorbeeld door het bij elkaar brengen van partijen binnen de Wateralliantie (leidde tot versterking van de internationale concurrentiekracht). De organisatie van de zonnebootrace 'Frisian Solar Challenge' leidde tot vernieuwende werkgelegenheid in Fryslân. Onze hoge ambities in het 100.000 voertuigen plan inspireerde ondernemers om over te stappen op het gebruik van duurzame transportbrandstoffen.

Duurzame bedrijfsvoering

In al onze rollen werken we veelvuldig samen met tal van Friese partijen. Willen we naar hen toe geloofwaardig zijn, dan moeten we als provinciale organisatie zelf het goede voorbeeld geven. Hier past naar onze mening slechts een volledig duurzame interne bedrijfsvoering. Door duurzame oplossingen in onze eigen bedrijfsvoering te demonstreren en structureel toe te passen, laten we zien dat wij serieus werk maken van duurzaamheid, en dat wij ook onze eigen verantwoordelijkheid nemen. Zichtbaarheid naar buiten toe is daarbij van groot belang; het versterkt de processen die we voor ogen hebben.

Daarnaast zullen wij borgen dat ons hoge ambitieniveau bij een ieder tussen de oren komt. Wij zullen hiertoe een actieplan opstellen en uitvoeren dat het duurzaam denken en duurzaam werken in de provinciale organisatie stimuleert. Het actieplan voorziet in:

- Opleiding van de provinciale organisatie
- Communicatie gericht op het vergroten van bewustwording, acceptatie en durf
- Inhoudelijke en procesmatige ondersteuning
- Inbedding in de organisatie
- Zichtbaar maken van duurzame activiteiten van de provincie

Dit werken wij verder uit via het aanstaande Provinciaal Milieubeleidsplan.

Kaderbrief en Begroting 2010

Daarnaast zullen via de verschillende bovengenoemde programma's voorstellen worden gedaan in de Kaderbrief 2010, ter verankering in de (begrotingsprogramma's van de) aanstaande Begroting 2010. Deze voorstellen dragen bij aan de provinciale ambities voor duurzaamheid. Daarbij is ons uitgangspunt om met een minimum aan provinciale cofinanciering een zo groot mogelijke investering uit te lokken. Er liggen veel kansen om aanspraak te maken op middelen uit onder meer FES, Koers Noord, OP EFRO, Fryslân Fernijt en Waddenfonds. Een proces van duurzame ontwikkeling en duurzame innovaties kan niet zonder (financiële) procesondersteuning van de provincie. De kosten van het kiezen vóór duurzame ontwikkeling staan dus tegenover veel waardevollere baten: een provincie die steeds aantrekkelijker wordt om in te wonen, leren, werken en recreëren. Een duurzaam Fryslân. Een klimaat scheppen dat ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden uitdagingen biedt tot creativiteit.

Bijlage: Duurzaamheid in een aantal prioritaire programma's

Programma RSP/REP

Het RSP-infra maakt onderdeel uit van een veel groter programma infrastructurele projecten dat de provincie tussen nu en 2020 wil realiseren. Een groot programma waar ongeveer €2 - €2,5 miljard mee is gemoeid. Deze projecten worden uitgebouwd tot integrale gebiedsontwikkelingsprojecten. Ook duurzaamheid is een thema dat een plaats krijgt in de zoektocht naar het creëren van meerwaarde bij de projecten. Duurzaamheid kan onder meer via zuinig gebruik van duurzame materialen en hergebruik veelal binnen het bestaande bestek een plaats krijgen. Wij overwegen om met experimenten en pilots nieuwe wegen van duurzaamheid in te slaan, waarbij we een bewustwording bij een breder publiek op gang willen brengen

Het RSP kent een apart regionaal economisch programma, het REP. Met dit programma is een bedrag van in totaal €574 miljoen (rijk/regio/markt) gemoeid. Hoofddoelstelling van het REP is het versterken van kansrijke sectoren en de ruimtelijk economische structuur van Noord-Nederland. In noordelijk verband zijn voor dit programma twaalf programmalijnen afgesproken². We verwachten in 2011 de eerste uitgaven vanuit het REP-budget te kunnen doen. Na de zomer van 2009 komen wij bij de Staten met een voorstel over de inhoudelijke en financiële focus van het Friese aandeel in het REP. Kernwoorden zijn in ieder geval duurzaamheid, innovatie, talentontwikkeling en stimuleren ondernemerschap. We verwachten met het REP bij te dragen aan de realisatie van een klein aantal grote structuurversterkende programma's en projecten, zoals Heerenveen Stad van Sport, Kulturele Haadstêd, Afsluitdijk, Fryslân University Campus en Fryslân fossielvrij.

Programma duurzame energie

"Fryslân geeft energie", is onze ambitie binnen het programma duurzame energie. We werken met elkaar aan een schoon en gezond Fryslân. Door de energievraag zo veel mogelijk te beperken en door het (decentraal) opwekken van duurzame energie kunnen wij op termijn onafhankelijk worden van fossiele brandstoffen, zoals olie en gas. "Fryslân geeft energie" betekent een vrije keuze kunnen maken in Fryslân voor duurzame energie. Thuis, in de auto en op het werk, op school en in de vrije tijd. "Fryslân stapt oer!"

Dit versterkt het goede leefmilieu van Fryslân nog verder, betekent lagere maandlasten voor de Friese bevolking, vergroot de werkgelegenheid en levert een duurzaam innovatief imago op. Kortom, een enorme (economische) spin-off voor de hele provincie.

Fryslân kan op de lange termijn alleen onafhankelijk worden van fossiele brandstoffen door nu al veel extra inspanningen te leveren. In het programmaplan duurzame energie presenteren wij welke stappen er gezet zullen worden tot eind 2011 om een bijdrage te leveren aan de realisatie van deze hoge ambitie.

De ambitie slaagt wanneer er een beweging van bewustwording, acceptatie en durf in heel Fryslân op gang gebracht wordt. 'Ik stap oer' kan de nieuwe slogan worden voor deze nieuwe beweging. Vele partijen zijn aan zet om gericht te investeren in energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Het is daarbij de grote uitdaging om het belangrijke thema van duurzaamheid voor iedereen bereikbaar en concreet hanteerbaar te maken.

Het programmaplan duurzame energie wordt – mede als uitwerking van het in 2007 afgesloten Energieakkoord Noord-Nederland – als concrete vertaling van de duurzaamheidsambities tegelijkertijd met de voorliggende duurzaamheidsvisie aan onze Staten voorgelegd.

² 1 Energie, 2 Watertechnologie, 3 Sensortechnologie, 4 Life sciences, 5 Agribusiness, 6 Chemie, 7 Toerisme, 8 Metaal/scheepsbouw, 9 MKB algemeen, 10 Arbeidspotentieel, 11 Specifieke vestigingslocaties, 12 Woon/leefklimaat

Programma duurzame landbouw

Fryslân gaat voor een duurzame landbouw:

- duurzaam renderend
- in duurzaam evenwicht met zijn omgeving
- die zijn kennis weet te vermarkten

Programma Fryslân topattractie

- De drie speerpunten binnen het programma Fryslân topattractie spelen in op duurzaamheid: Waddengebied (natuur, kraamkamer, energie), Elfsteden (onthaasten en Varen zonder grenzen. Daarnaast wordt expliciet ingezet op een sterke en duurzame toeristische organisatiestructuur (sterke VVV-structuur, Fryslân marketing, breed recreatieschap en een Topinstituut toerisme staat reeds in de steigers)”)
- De Friese inzet op duurzaamheid speelt in op het “feel good’ gevoel van de toerist. Duurzaamheid kan in de vermarkting van de regio in de toekomst goed ingezet worden, bijvoorbeeld “Fryslân as klimaatneutrale bestemming!”
- Sociale duurzaamheid kan binnen het programma concreet gemaakt worden via projecten die inspelen op ‘onthaasten’. Bijvoorbeeld bezinningstoerisme, zorgtoerisme, culturele arrangementen en natuurarrangementen krijgen invulling in verschillende projecten (denk aan bezinningstoerisme in het Waddengebied, het zorgresort Lauwershage in de Kollumerwaard; elfstedenarrangementen enz.)
- Het Duurzaamheidscentrum op de Afsluitdijk zal een topattractie op zichzelf zijn!
- Duurzaamheid in termen van energie zal met het programma Fryslân topattractie ook gestimuleerd worden. Er komt een zogenaamde STINAT-subsidieregeling waarmee toeristische ondernemers gestimuleerd worden om te investeren in onder meer duurzame projecten en bedrijfsvoering. Actuele voorbeelden zijn het elektrisch varen en de energiezuinige vakantiewoningen 't Fliet bij Witmarsum.

Programma Kulturele Haadstêd 2018

Fryslân maakt in het komende decennium een transitieproces door naar een duurzame kennis-economie. Fryslân heeft de potentie uit te groeien tot één van de belangrijkste centra wereldwijd op het gebied van duurzame energietoepassingen, watertechnologie, serious gaming en aanverwante nieuwe mediabedrijvigheid. De ambitie Kulturele Haadstêd fan Europa ondersteunt en voedt dit transitieproces.

Het zijn de kunsten die altijd aan het begin staan van nieuwe ontwikkelingen. Kunstenaars wakkeren creativiteit aan in de samenleving, inspireren, dagen uit en stellen ter discussie. Kunst en cultuur zetten we in als katalysator voor de Friese economie. Met Kulturele Haadstêd trekken we internationaal creatieve geesten aan.

Ons piketpaaltje staat in 2018. Het streven is alle activiteiten die in 2018 in het kader van Kulturele Haadstêd worden georganiseerd op zijn minst klimaatneutraal te laten plaatsvinden en liefst energie te laten opwekken. De koppeling van het thema duurzaamheid energie aan Kulturele Haadstêd leidt tot creatieve duurzame toepassingen en nieuwe (artistieke) producten.

In 2018 presenteren we Fryslân als provincie die je energie geeft! Mentaal door de kwaliteit van leven (rust, ruimte, inspiratie) én fysiek doordat alle culturele activiteiten in 2018 duurzaam zijn: ze kosten geen energie, maar wekken energie op.

Enkele voorbeelden ter illustratie:

- Fryslân presenteert theater en muziekvoorstellingen verspreid over de provincie die stuk voor stuk meer energie opleveren dan ze kosten. Alle energie in het programma is schoon;
- we koppelen een met duurzame energie geproduceerde culturele programmering aan de Solar Challenge Race;
- we starten het Jaar van de Kulturele Haadstêd fan Europa met het organiseren van de Elf Stedentocht op 15 januari 2018 met ijs (duurzaam geproduceerd) op de officiële rou-

te of op alternatieve wijze (kunststofbaan). Eenmalig regisseren wij de omstandigheden en trekken daarmee aan het begin van het jaar 2018 alle aandacht naar ons toe.

- we nodigen kunstenaars uit om kunst te maken uit afval;
- we dagen Festival Oerol uit de in de oceaan ronddrijvende "plastic soup" te adopteren als zustereiland en daar in 2018 een bijzondere (met duurzame energie gerealiseerde) programmering rond te maken.

We verbinden cultuur met wetenschap en economie en tonen in 2018 een staalkaart van in het komende decennium ontwikkelde innovatieve en duurzame producten en producties.

Impuls voor Friese platteland

Belangrijke lijn van denken in het programma impuls voor het Friese platteland (pmjp) is dat mensen zelf initiatief nemen om hun leefomgeving in te richten. Er zijn enorm veel initiatieven van onderop om duurzaamheid handen en voeten te geven.

Programma ruimtelijke kwaliteit

Binnen het programma ruimtelijke kwaliteit wordt ingezet op "Fryslân op afstand de mooiste provincie van Nederland". Ingezet wordt op het realiseren van een economisch sterk, en tegelijkertijd mooier Fryslân. Dit komt overeen met de doelstellingen in het Streekplan Fryslân 2007 met de ondertitel 'Om de kwaliteit fan de Romte'. Het gaat daarbij vooral om het in stand houden en verder ontwikkelen van de landschappelijke kwaliteiten en de dorpen en steden van Fryslân en het streven naar een ruimtelijke inrichting die bijdraagt aan duurzame ontwikkeling. In het begrip ruimtelijke kwaliteit onderscheiden we drie elementen: gebruikswaarde, beleevingswaarde en toekomstwaarde. Met het begrip toekomstwaarde wordt bedoeld op begrippen als duurzaamheid, biodiversiteit en aanpasbaarheid: blijft het gebied zijn waarde houden voor toekomstige generaties?

Het algemene doel van dit programma is Fryslân zichtbaar mooier te maken.

Kenmerkend aan het landschap is dat het altijd in verandering is. Fryslân ontwikkelt zich verder tot een provincie waar goed gewoond, gewerkt en gerecreëerd kan worden.

Uitgangspunt is dat bij nieuwe ontwikkelingen bewust om moet worden gegaan met bestaande waarden en kwaliteiten. Dit betekent behoud, maar ook ontwikkeling en versterking van die waarden en kwaliteiten: het leesbaar en beleefbaar maken, het verhaal vertellen over het landschap, hoe het landschap gelezen kan worden. Daarnaast kunnen bestaande waarden ook gebruikt worden om nieuwe waarden toe te voegen, nieuwe kwaliteiten te ontwikkelen.

Onze ambitie is om, samen met anderen, te werken aan een mooier en duurzamer Fryslân, waarin de provincie ontwikkelingen als kans ziet om het karakter en de identiteit van het Friese landschap en de dorpen en steden sterker te maken.

Er worden 3 programmalijnen onderscheiden, waarbinnen verschillende projecten bijdragen aan het hoofdoel van het programma:

1. Dorpen en steden: ontwikkeling van de bestaande Friese bebouwing met behoud en versterking van de karakteristieke identiteit van de bebouwing.
Een van de projecten is het werkplan bestaand bebouwd gebied met als doel het bestaande bebouwd gebied ingrijpend te verbeteren en aan te passen aan de behoeften en eisen van duurzaamheid. Tevens wordt geïnvesteerd in duurzame energie in de woningbouw en is aandacht voor duurzame stedenbouw.
2. Het Friese landschap: het Friese landschap wordt ontwikkeld met behoud en versterking van haar karakteristieke identiteit.
Een van de projecten is "Moai Fryslân" met als doel een kansrijk instrument te ontwikkelen om duurzaam beheer, aanleg en achterstallig onderhoud van het landschap te realiseren.
3. Waterrijk gebied: het waterrijk gebied is mooi en toegankelijk.
Er wordt een aantal projecten uitgevoerd gericht op het opstellen van masterplannen ruimtelijke kwaliteit voor waterfronten van watersportkernen, het uitvoeren van maatregelen uit de masterplannen en het opwaarderen van toegangspoorten van watersportkernen.

Programma 'Talinten fan jonge minsken'

In een steeds globaler wordende wereld, waar kennisuitwisseling, technologische vernieuwing en innovatie cruciale succesfactoren blijken voor een veerkrachtige, dynamische en economisch gezonde regio, is de menselijke factor steeds doorslaggevend. Met name het vermogen van mensen anderen te ontmoeten en van elkaar te leren is bepalend.

Dit alles heeft gevolgen voor het opleidingsniveau, de participatiegraad en de mate waarin Fries jongeren betekenisvol kunnen bijdragen aan de verder te ontwikkelen kenniseconomie in onze provincie. Als een grote groep jongeren school niet afmaakt of onderpresteert op school, worden hun kansen op de arbeidsmarkt hierdoor beïnvloed. Ze lopen een verhoogd risico op langdurige werkloosheid. Dit heeft grote consequenties voor gemeenten en de hele provincie op sociaal-economisch gebied. Op korte termijn spelen zaken als overlast, drankgebruik en kleine criminaliteit.

Alle reden dus om de Friese jeugd te stimuleren en te steunen om goed voorbereid te zijn op de samenleving van morgen. Vooral ook omdat de demografische samenstelling van onze bevolking de komende twintig jaar sterk zal veranderen. Procentueel gezien zijn er gewoon minder jonge mensen, terwijl zij wel de burgers van straks zijn. Zij verdienen het geld, voeden hun kinderen op en zorgen voor de ouderen.

Dit scenario vraagt om investeringen in het heden, met het oog op de toekomst. Er is nog het nodige te doen: investeringen in het onderwijs, in de kracht van het bedrijfsleven, in de vitaliteit en leefbaarheid van onze dorpen en steden. Maar ook vraagt dit een opschaling van onze Friese ambities. In de toekomst zijn jongeren met een voltooide schoolloopbaan en actieve deelname aan de maatschappelijke ontwikkeling nodig en bepalend voor ons succes als Friese samenleving.

Het programma Talinten fan jonge minsken wil modellen ontwikkelen voor ontplooiing van jongeren in een plattelandsprovincie. Dit programma is een uitnodiging aan alle jongeren in Fryslân om het beste uit zichzelf te halen, binnen de mogelijkheden die een ieder heeft. De kern waar het in een hoogwaardige kennissamenleving om gaat, is: het activeren en vitaliseren van de talenten van mensen uit alle lagen van de Friese maatschappij. Dat betekent dat forse inspanningen over langere tijd, op meerdere fronten en van alle betrokken partijen, nodig zijn. Zo wordt de participatiegraad van en de mate waarin Fries jongeren betekenisvol kunnen bijdragen aan de verder te ontwikkelen kenniseconomie in onze provincie vergroot. Het programma Talinten fan jonge minsken geeft een doorslaggevende impuls aan het vermogen van jonge mensen in Fryslân anderen te ontmoeten, van elkaar te leren en (samen) iets nieuws te creëren.

De verwachting is dat uw Staten in september 2009 een kadernotitie zal worden voorgelegd. In het voorjaar van 2010 is het uitvoeringsprogramma 2011-2015 gereed.

Programma vermarkting van Fryslân

We werken in de provincie aan een Fryslan waar het tot in lengte van jaren goed wonen, leren, werken en recreëren is. Op een duurzame manier, waarin economische, sociaal-culturele en ecologische ontwikkelingen hand in hand gaan. Fryslan is een gebied met unieke kwaliteiten. Maar worden die kwaliteiten volop gezien en benut?

Het programma Vermarkting van Fryslan heeft als doel de identiteit en eigen, unieke kwaliteiten van Fryslan bloot te leggen. Fryslan is niet alleen een aantrekkelijk gebied, maar staat ook zo bekend buiten Fryslan. Dat vereist een gezamenlijke focus op hoe de regio naar de buitenwereld overkomt; het creëren van een bewustzijn van de unieke kanten van Fryslan, en die op zo'n manier promoten dat ze in brede zin economisch en maatschappelijk benut worden. Op zo'n manier dat er een stimulerende werking van uit gaat. Op zo'n manier dat het optimaal bijdraagt aan de richting waar we in Fryslan op willen, aan de droom waar we aan werken.

Programma watertechnologie

Bij de projecten en activiteiten binnen het programma watertechnologie spelen “wurk” (meer bedrijvigheid) en “minsken” (meer werkgelegenheid) een belangrijke rol. Door de inhoud (duurzame watertechnologie en –management) is de component “ omjouwning” intrinsiek ook voortdurend aanwezig. Met andere woorden het programma watertechnologie is doordrenkt met duurzaamheid.

Fryslân is in 2015 één van de topregio's in de wereld op het gebied van watertechnologie. Dat is de (economische) droom. Leeuwarden is dan de Europese waterhub: het kenniscentrum watertechnologie en –management met de daarbij behorende de topkenniscentra, laboratoria en onderwijsvoorzieningen en het belangrijkste Europese cluster van bedrijven, instellingen en onderzoekscentra van multinationals. Daarnaast is met Waterworld in Noord-Nederland een wereldvermaarde proeftuin gerealiseerd voor nieuwe economische activiteiten gebaseerd op het gebruik en de beleving van schoon water. Hierdoor neemt het maatschappelijke rendement en het draagvlak voor overheidsinvesteringen op dit gebied en groeit de markt voor watertechnologie.

Inmiddels zijn al diverse activiteiten in het kader van dit programma van start gegaan. Toptechnologisch Instituut Wetsus doet in Leeuwarden onderzoek naar doorbraaktechnologie op het gebied van duurzame waterbehandeling. De aangesloten bedrijven verwachten hierbij economisch garen te spinnen. Het onderzoek levert tegelijkertijd ook belangrijke bijdragen aan milieudoelstellingen als: verbetering van de waterkwaliteit, energiebesparing en duurzame energie, CO2-reductie en terugwinning van grondstoffen.

Na de labfase wordt deze duurzame watertechnologie door diverse bedrijven in Fryslân verder doorontwikkeld en opgeschaald voor de praktijk op zogenaamde demo-sites. Voorbeelden hiervan zijn de demosites voor ontzilting en Blue Energy (Harlingen), decentrale sanitatie (Sneek), huishoudelijk afvalwater (Leeuwarden) en drinkwater (Noardburgum).

Naast doorbraaktechnologie is er ook aandacht voor innovaties die dicht bij de markt liggen. Met het Innovatieprogramma Fryslân Fernyt realiseren Friese MKB-bedrijven nieuwe en verbeterde producten en processen, die betere milieuprestaties leveren en hen een betere marktpositie geven. Toepassing van duurzame watertechnologie en –management zal ook een onderdeel worden van grootschalige projecten als de Afsluitdijk, Cradle-to-cradle-eilanden en Nieuw Stroomland. Hiermee wordt zowel de regionale economie en milieu gediend als een podium geschapen voor export van kennis en technologie.

Voor de realisatie van de droom en doelstellingen van het programma water is een nauwe samenwerking nodig van bedrijfsleven, onderzoeks- en onderwijsinstellingen en overheden. De aansturing en het programmamanagement zijn extern georganiseerd in de Stichting Water Alliance. Voor het programmabureau (a la Energy Valley) wordt een Koers Noord aanvraag ingediend.

Programma duurzame bedrijfsvoering

Alhoewel we als provinciale organisatie in absolute zin maar een bescheiden rol spelen in het realiseren van een duurzaam Fryslân, kunnen we wel een katalyserende functie vervullen. Zo kunnen we ontwikkelingen in gang helpen zetten die in eerste instantie niet in de maatschappij van de grond komen of ondersteuning nodig hebben. In de programma's stellen we ons daarom proactief op als aanjager en stimulator. Op verschillende vlakken heeft deze opstelling al succes gehad, bijvoorbeeld door het bij elkaar brengen van partijen binnen de Wateralliantie (leidde tot versterking van de internationale concurrentiekracht), de organisatie van de zonnebootrace 'Frisian Solar Challenge' (leidde tot vernieuwende werkgelegenheid in Fryslân), en door te zorgen voor hoge ambities in het 100.000 voertuigen plan (inspireerde ondernemers om over te stappen op het gebruik van duurzame transportbrandstoffen).

Als provinciale organisatie dragen we op verschillende manieren bij aan een duurzame ontwikkeling van Fryslân. Via regelgeving, vergunningverlening en handhaving beschermen we onze basiskwaliteiten. Via beleid, subsidieverlening en projecten zijn we aanjager en stimulator van duurzame ontwikkelingen op uiteenlopende terreinen.

In al onze rollen werken we veelvuldig samen met tal van Friese partijen. Willen we naar hen toe geloofwaardig zijn, dan moeten we als provinciale organisatie zelf het goede voorbeeld geven. Hier past naar onze mening slechts een volledig duurzame interne bedrijfsvoering. Door duurzame oplossingen in onze eigen bedrijfsvoering te demonstreren en structureel toe te passen, laten we zien dat het ons menens is, en dat wij ook onze eigen verantwoordelijkheid nemen. Zichtbaarheid naar buiten toe is daarbij van groot belang; het versterkt de processen die we voor ogen hebben.

In een nog op te stellen uitvoeringsplan 'Duurzame interne bedrijfsvoering' werken we bovengaande verder uit in concrete, uitvoeringsgerichte en meetbare activiteiten. We benaderen het begrip 'interne bedrijfsvoering' daarin breed: het heeft betrekking op onze rol als inkoper van goederen en diensten, maar ook op onze rol als beheerder van gebouwen en voorzieningen, en werkgever van een groot aantal werknemers. Provincies hebben zich verbonden aan een landelijke doelstelling t.a.v. het inkopen van goederen en diensten (landelijk programma Duurzaam Inkopen). Deze doelstelling verplicht ons om in 2015 100% van het totaal duurzaam in te kopen. De rijksoverheid streeft voor 2010 een 100% duurzame inkoop na. Om onze eigen ambitie kracht bij te zetten, zetten wij alles op alles in 2011 100% duurzaam in te kopen.

We vatten onze ambities ten aanzien van de provinciale organisatie in twee doelstellingen samen:

- De provinciale organisatie speelt een toonaangevende rol in de duurzame ontwikkeling van Fryslân. De provinciale organisatie stelt duurzame ontwikkeling daartoe centraal in al haar handelen.
- We realiseren een volledig duurzame interne bedrijfsvoering, waarbij we in het bijzonder inzetten op een 100% duurzame inkoop in 2011.

Relatie met Fryske Fiersichten

Ook het traject 'Fryske Fiersichten' draagt bij aan een duurzame ontwikkeling. De in het Werkprogramma Fryske Fiersichten neergelegde tien "Beste Fiersichten" hebben een relatie met verschillende van de prioritaire programma's. Een overzicht:

Fiersicht	Relevant programma
Afsluitdijk	Duurzame energie, Fryslân topattractie
Deltaplan bestaande woningvoorraad	Ruimtelijke kwaliteit, Duurzame energie
Deltaplan Fryske Tsjerken	Ruimtelijke kwaliteit
Fryslân Elektrysk Foarút	Duurzame Energie
Fryslân Ferbynt	Vermarkting van Fryslân
Fryslân stadige streek	Ruimtelijke kwaliteit, Fryslân topattractie
N@twurk Fryslân	Fryslân topattractie, Talinten fan jonge minsken
Sport Experience Fryslân	Fryslân topattractie
Tûke jongerein	Talinten fan jonge minsken
Vermarkting van Fryslân	Vermarkting van Fryslân